Црквене студије, Ниш / Church Studies, Nis *18-2021, 371-380*

УДК 94(497.11)"1389":316.752(=163.41)
159.922.4(=163.41)

Зоран Недељковић
Филозофски факултет, Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
email: zoran.nedeljkovic@pr.ac.rs

СВЕТИОНИЦИ КУЛТУРЕ И ЊИХОВИ ЧУВАРИ НА ДУХОВНИМ ТЕМЕЉИМА КОСОВСКОГ ЗАВЕТА

Апстракт: *Аутор је у овом раду сачинио историјски пресек више Косовских бојева. Војсковође ових битака бориле су се на овом простору као да су се налазили на капији Истока или Запада. Приступљено је критичкој анализи Видовићевог схватања Косовског завета и разликовања појмова витеза вере и епског јунака, као и тумачењу Његошевих стихова и Миљанових текстова битних за значај Косовског завета - насупрот нововековном разумевању појма нације. Православни манастири широм Космета били су својеврсни светионици српске православне културе. Поставља се питање да ли је исконски чувар светионика: витез вере, епски јунак (или оба у једном херојском типу човека) или обичан човек који је смогао снаге да не напусти Косово и Метохију. Аутор је мишљења да су све наведене опције одраз воље истинског верника, аутентичног човека, кроз кога се огледа његов национални карактер да се не одрекне Косовског завета и своје историје, без које нема културног идентитета карактеристичног за слободног човека који не жели да постане један од фелаха, у држави која је прихватила постмодерну колонијализацију, туђу културу и животни стил без сопствене прошлости и будућности.*

Кључне речи: *Косовски завет, витез вере, епски јунак, култура, нациолани идентитет.*

Историјски пресек Косовских бојева

Аутор књиге „Да ли је Европа створена у средњем веку“ са извесном иронијом изјављује да је бој на Косову (28. 06. 1389. године) био пораз који Срби још нису преболели[1], заборављајући при том, што је несвојствено за тако врсног историчара[2], да су због тог историјског догађаја свештеници у Нотрдаму једва дочекали тако радосну вест о победи Срба, коју је послао босански краљ Тврто I Котроманић. Турски султан Мурат I, је погинуо у бици, зар је могуће да су свештеници Нотрдама били у заблуди. У средњем веку битка је између војски великаша била слична шаховској партији, ко матира противничког краља је победио. Велики шаховски велемајстори у својим „бесмртним партијама“ жртвују квалитет, најјаче фигуре, не би ли изнуђеним потезима ослабили позицију, и победили противника. У овој бесмртној бици са много мртвих на обе стране,

1 Le Gof 2010, 230.

2 Попут примитивних ловаца на бисерне шкољке они морају заронити у прошлост, пробити се кроз вир времена као кроз слојеве воде и под великим притиском догађаја задржавајући дах, односно дух, сачувати присебност, не халуцинирати и не онесвестити се у понору митолошких слика које преувеличавају сцене из живота једног народа који је тек почео да стиче националну свест.

пала су Божијом вољом или игром судбине оба шаховска краља, тако да су историјски кибицери црно – белих поља, како је пролазило време, различито тумачили и ток и исход ове битке. Занимање за победника Косовског боја сведочи о његовом значају за стварање Европе.

Међутим, ова битка није била једини велики бој на Косову. Пре Срба и Турака, сукобиле су се међусобно војне снаге српске властеле. Трупе предвођене витезовима под командом Уроша Немањића, Лазара Хребељановића и Николе Алтомановића суочиле су се са баштинском војском Вукашина Мрњавчевића. Тада је српски краљ победио српског цара, као што је двадесет година касније српски кнез победио турског цара.

Једна од историјских чињеница јесте да је сукоб имеђу Срба и Турака на Газиместану био без преседана. У тој жестокој борби погинула су оба владара што је било до тада незабележено у европској историји. Косовска равница је поново било поприште жестоког сукоба октобра 1448. године, када се мађарска војска предвођена Јаношем Хуњадијем (у народним песмама Сибињанин Јанко) сударила са трупама султана Мурата II. Мађари су претрпели пораз, а Хуњади је након заробљавања пуштен из заточеништва након плаћеног откупа.

Не смемо испустити из вида ни аустријско - турски рат (1683-1689) који је био од пресудног значаја за опстанак Срба у Старој Србији, јер се слом аустријске војске и српских устаника догодио опет на Косову код Качаника (аустријски генерал Пиколомини је умро од куге у Призрену). Срби као „неравноправни“ савезници морали су након војног пораза Аустрије да крену ка северу у велику сеобу, предвођени пећким патријархом Арсенијем III Чарнојевићем.

Косово је било поприште борбе и између војски босанских бегова и Турака. На челу бегова је био Змај од Босне (капетан Хусеин Гардашевић) који је код Штимља извојевао победу против великог везира Мустафе Решид – паше.

У овом кратком историјском приказу са временским прескакањем, навели смо преломне битке за будућност не само српског већ и европских народа на истом простору, Косову, које је у тим моментима представљало капију Европе. Чему Први балкански рат, и повратак Косова? Чему неостварена жеља војводе Живојина Мишића да надирање аустроугарско-немачке и бугарске војске 1915. год. приликом повлачења заустави на Косову? Чему борбе на Кошарама 1999. год., да не постоји центар збивања историјских појава на овом простору, које је слично магнету са гвозденим опиљцима привлачило НАТО авионе? Као у шаховској игри, ко освоји центар лако долази до победе. Косово као капија што води од Запада ка Истоку и од Истока према Западу остаје историјска енигма, сфинга за све освајаче који не умеју да одговоре на отворено Источно питање, а зна се како су пролазили они који нису знали одговор.

Капија Истока

Намеће се питање, како продрети до центра жељене територије, а не развалити капију тврђаве, већ отворити врата куће Европе? Поједини аутори, попут Ерхарда Бусека (Busek) умишљају да би Аустрија у 21. веку могла бити „Отворена капија ка Истоку“. У овој књизи он наводи да је „Роберт Музил филозофирао о томе да ли је Беч град на крајњој источној тачки Запада или на крајњем западном делу Истока“[3]. Писац овог дела прећуткује чињеницу да се рат, осим на Косову водио на целој територији тадашње СР Југославије, и хладнокрвно занемарује 78 дана НАТО бомбардовања не би ли се силом отела Аутономна Покрајина Косово и Метохија. Између редова можемо наслутити његов

3 Busek 2007, 10.

идеолошки контекст емоционално обојен сетом за бившом Аустроугарском монархијом, јер да је ова њему тако драга империјална сила опстала након Првог светског рата, можда балканског колапса не би ни било-све време сугеришући да земље у региону, сада када је модерна Аустрија економски и политички ојачала треба да искористе прилику и придруже се пројектима аустријских привредника. Тако би стекле „заштитника“, попут земаља Комонвелта, али у овом случају политичког рецидива на жалост преминуле Хабсбуршке монархије.

Косовски завет и заветници

Ако смо на почетку излагања навели име истакнутог француског, проевропског историчара, који није могао да сакрије иронију када је писао о боју на Косову (по њему је пораз који су Срби славили као победу вековима морално потресао њихову колективну свест), поменућемо њему насупрот, једног великог руског културолога који је целим својим духовним бићем био против Европе. У свом делу „Русија и Европа“он говори о вечитој чарки и непомирљивости између источне и западне цивилизације. Културно наслеђе Рима по Данилевском преузели су Германи, док су Словени постали наследници Византије. Ова два народа су у наредном миленијуму наставили вековну борбу културно – историјских типова Грчке и Рима. Иако расправља о свечовечанској судбини Цариграда као новој престоници целог словенског савеза, он не заборавља значај Срба и њиховог Косовског завета:

„У епском предању у бици на Косову пољу се приповеда о виђењу кнеза Лазара, коме се предлаже избор између земаљског венца и победе - и небеског венца, купљеног ценом смрти и пораза. Инстиктивно - пророчански дух народне поезије као да је у победи над отоманском силом видео губљење духовне самобитности народа“[4]

У епској народној песми: „Пропаст царства српског“[5] води се епски и трагедијски дијалог:

„Царе, Лазо, честито колено,
коме ћеш се приволети царству?
Или волиш царству небескоме?
Или волиш царству земаљскоме?
……
Ако ћу се приволети царству,
приволети царству земаљскоме,
земаљско је замалено царство,
а небеско увек и довека.“
Цар воледе царству небескоме
а неголи царству земаљскоме“

Богородица је та која је удостојила кнеза Лазара, да му преко сокола (који се претвоорио у живог свеца, Светог Илију) пошаље ову поруку (ластавицу коју је испустио сиви соко да би у кнежевим рукама пала као књига). Он се одједном нашао пред избором, у кјеркегоровском смислу: или-или. Истовремено је осећао слободу да може да бира, јер је хришћанин, а не паганин или верник исламске заједнице, који се покорава једним заувек датим, неизмењеним животом, јер је тако суђено.

4 Данилевски 1994, 255.
5 Караџић 1975, 187.

Наш истакнути историчар цивилизације Жарко Видовић пише да је порекло Косовског завета у византијској култури и да је њену духовну срж Свети Сава учинио светосавском јер: „Послије Светог Саве и светог цара Лазара Његош је, свакако, трећи тумач завјета.“[6]. По нашем научнику погибија косовских јунака није ни најмање слична паганским, викиншким херојима који су након смрти отишли у Валхалу. Такво небеско царство је уточиште где пребива Бог мртвих. Али, бити са Христом, значи постати христолик, и наставити живот у небеском царству, чак и за земаљског живота, и утолико смо са њим уколико је и он у нама. Поистовећивање са Христом се догађа приликом причешћа, као што су се српске војсковође и војници причестили у белој цркви Самодрежи пре битке. Видовић пише о разлици појмова витеза вере и епског витеза - који само чезне за јуначком славом попут Хомеровог Ахила, да буде опеван у гусларским песмама као Милош Обилић (јунак који је пре свега потчињен и веран само свом војсковођи кнезу Лазару, оличењу витеза вере). Ипак, Видовић заборавља да су Обилић и остале војсковође са целом војском примиле причест. Поистоветивши се са Христовим војницима, они су већ били спремни да страдају не за земаљско, већ за небеско царство.

Видовић није приметио да је донекле почео да противречи себи, јер је пре него што је развио тему свог излагања написао: „Завјетна свијест је човјеково поистовјећење с Косовским јунацима“[7], дакле, у овом делу текста он не одваја ове две врсте витезова, већ их спомиње у множини, с обзиром да је витез вере у том боју био само један једини, кнез Лазар.

Наш културолог се позива на разликовање речи чојство и јунаштво у духу војводе и писца Марка Миљанова и прилично кривудаво повлачи мисаону паралелу тако што изједначава чојство са трагедијском, а јунаштво са епском свешћу. Не смемо пропустити у овом тренутку наше критике Видовићевог текста, да је Христос и Богочовек, иако је једно од тројединства личности Бога (Оца, Сина и Светога Духа).

Последње речи Христове на крсту су биле: „Боже, Боже мој, зашто си ме оставио“[8] у јеванђељу по Матеју. То су биле речи, вапај човека у очајању (у кјеркегоровском смислу) и истовремено наде у Божију милост. Очајање је стање човека који је изгубио сваку наду, а Христос као Богочовек је у том моменту био на граници између наде и очајања обичног човека чији је грех искупио својом смрћу као Син Божији.

Зар није слично било и са Милошем Обилићем док је везан и окружен турским војницима прилазио шатору султана Мурата I? Свестан да жртвује свој живот (не у борби где се могао спасити својим јунаштвом) са свом прибраношћу некога ко се претвара да је прешао на непријатељску страну, ратничким лукавством а не кукавичлуком пребега, успео је да превари и самог турског цара и убије га, и након тога погине не као неко ко жели да остане упамћен у епским песмама, него да настрада, не бранећи се, као витез вере, знајући да је то прва и последња прилика да промени исход битке и испуни завет који је дао у Самодрежи. Али, када се вера сукоби са невером, као знање са незнањем, као храброст са кукавичлуком, не бирају се средства да би се стигло до циља – вере. Тада циљ бира средство које бива преображено циљем, и онда се само мисли на веру и гине као жртва зарад небеског Христовог имања.

Иако је по Видовићу вера „присуство Христа у души човјека“[9], зар Христос није проповедајући у Јерусалиму, бичем истерао трговце стоке и мењаче новца из храма

6 Видовић 1989, 8.
7 Исто, 28.
8 Нови завет 2008, 68.
9 Видовић 1989, 56.

речима (које можемо прочитати у у сва четири јеванђеља, овде по Јовану): „Не правите од дома Оца мога, дом трговине“[10].

У сличној духовној атмосфери и владика Данило (кога Видовић поред кнеза Лазара и игумана Стефана назива витезом вере) показује своју световно – духовну природу када каже:

„Удри за крст, за образ јуначки,
ко гођ паше свијетло оружје,
ко гођ чује срце у прсима: (670)
хулитеље имена Христова
да крстимо водом али крвљу!“[11]

Ето примера где Видовићев витез вере говори слично четовођи док храбри своје борце пред битку.

И у новијој српској историји можемо пронаћи узоре побожног јунаштва, нарочито у књизи Марка Миљанова „Српски хјдуци“[12]. Маркови хајдуци су по свом херојском карактеру удаљени хиљадама светлосних година од ликова хајдука-разбојника из „Горског цара“[13] Светолика Ранковића.

Српски хајдуци као витезови вере

Српски хајдуци Рако Ђурић и Илија Туров бдели су годинама над манастиром Високи Дечани и чували Пећку патријаршију, страшни за Турке попут гаргојла на зидинама Високих Дечана уклесани у камену, како би одбијали својим изгледом зле силе од светог места. У „Српским хајдуцима“ Миљанов жали што се није раније придружио хајдуковању Илије и Рака. Са сетом пише што је тек под старе дане постао близак Илији. У првим редовима списа, и пламтеће писаног говора, сазнајемо за његову жељу да ова два хајдука сачува од заборава, јер је њихово присуство у Старој Србији значило одсуство страха међу српским живљем и штитило достојанство православног монаштва и свештенства:

„Турци су пријетили и Дечанима. Калуђери су кћели турске пријетње да кажу Раку и Илији од стра’а, па није да Рафаило, но је говорио: Небојте се, нете Турци у Дечане, док су Рако и Илија живи; зна Турчин ђе стра’ лежи; они кад више грају, мање се од њи’ бојат’”[14].

У описивању свог књижевног јунака Илије, кога је имао прилике да угости у свом дому, Миљанов показује велико умеће књижевника, али и познаваоца карактера човека, јер не даје читаоцу на увид обичан психолошки кроки профил. У Илијиним цртама лица он је видео два лика, која се наизменично, некад скоро истовремено појављују као сусрет подељене му веселе и озбиљне душе[15], да су се посматрачу, тако помешани трагови његових осећања чинили недокучивим и чудним. Миљанов до тада није видео човека који је, када је морао да говори о својим делима, себе толико умањивао. Ко га лично није

10 Нови завет 2008, 190.
11 Његош 1967, 38.
12 Миљанов 1967.
13 Ранковић, 2017.
14 Миљанов 1967, 151.
15 Исто, 194.

познавао никад не би могао поистоветити његову скромну појаву са самим-чувеним хајдуком Илијом.

Своје витештво вере, ако изузмемо јунаштво које га је у бојевима прославило, доказао је када су га Турци заробили и поставили испред тамнице привезаног за три коца, тако да је за средњи колац преко груди био свезан, док је за друга два са стране био разапет раширених руку, и ногу тако да прстима није додиривао земљу. Турци су окупљеној српској и арбанашкој светини обећали да ће после шест дана мучења и Илија показати слабост и издати веру и јатаке и обрукати своје име које су већ гуслари опевали. Али на срамоту турске власти, да не би били исмејани, тлачитељи су морали пре шестог дана да га одведу у тамницу, јер је Илија, како је мучење бивало несношљивије утолико постајао веселији и шалио се на рачун крвника пред задивљеним гледаоцима у чаршији.

Миљанов је за ту честиту душу рекао: „Ја у њега нађо' мирну и побожну душу и нарав"[16], душу човека који је када би дао реч често узвикивао: „Часнога ми крста"[17].

Ипак, да не будемо једнострани како се витез вере и епски јунак могу стећи у једном човеку навешћемо одломак из дијалога Рака и Илије, у којем, на Илијину сумњу у јунаштво игумана Рафаила, Рако одговара:

„Згријаће ти Рафаило мисли
е је добар божа ти је вјера
зла Турцима жели ка ијединан"[18]

Дакле игуман Рафаило попут Његошевог лика владике Данила поред религијске свести има и националну свест. Он брине не само за своје вернике него и за националне интересе, и када се обраћа српској влади обавештавајући је у писму о блиској опасности која прети опстанку монаха и манастиру Високи Дечани:

„Славном узвишеном општем Министарству Српском

Наше смирење понизно Вашој Високоузвишености, долазимо са овим нашим прошењем замолити, ако је могуће, да учините сажаљење према Дечанском Манастиру, који страда све из дана у дан од пакостворени Арнаутов. Они нам све земље манстирске, које се зову Бивољак, Балталук, Селиште, Франиња и Раковци, који су потврђени ферманима који могу посведочити да у ову земљу спадају: 50 кућа што је работају Истинићани, који су били чивчије манастирске, а сада од неколико година узаптише сву земљу. По истом начину и Дечанци сељани, 20 кућа, бивше чивчије узаптише земљу: Гочиште, Арц, Будињу и Балтак а у Црнобрешки удут што се налази земља названа калуђерска, ове је земље узаптио Елез-паша ђаковац. Ми остајемо прекрштених руку просећи до сада по свету милостињу, скитали смо се од врата до врата и издржавали овај препоручени свети аманет. А сад више нема се куд просити нити се можемо више на овај начин издржавати, нити знамо шта ћемо да радимо. Помоћ немамо од никуд, него само остајемо у нади да Ваше Високоузвишено Министарство, ако је и како могуће, да се претстави његовој високој влади и честитом султану, овај наш плач, да ако би се смиловао да препоручи на овдашњег његовог посланика, честитог Мушира да ослободи ове земље Манастирске од ових људи, који су

16 Исто, 197.
17 Исто, 197.
18 Исто, 139.

их узаптили, да би се могло осободити Дечане од великих дугова и претешких трошкова. У том остајемо у великој нади и препоручујемо се Богу и Вашој славној узвишености.

Најпокорнији смерни молитвеници за Вашу славну узвишеност и за све општи народ српски.

12. јуна 1887 *Рафило, Архимандрит*
у Манастиру В. Дечане *Дечанског манастира са братством*"[19]

Можемо се сложити са Видовићем да је Косовски завет духовна основа националне заједнице, који се преносио преко монашког завета из Пећке патријаршије и Високих Дечана (два светионика српске културе на Балкану). Све време под турском влашћу ове луче српске духовности осветљавале су приобаље слободе хришћанске егзистенције Срба лишених своје матичне државе. Светионици културе су сачували историју, по Видовићу: „историја је начин постојања нације"[20].

Морамо приметити да Видовић на овом месту у свом тексту разликује појам нације као духовне заједнице (културног идентитета још из времена Немањића) од нововековног појма нације који су дефинисали француски просветитељи, нарочито Жан-Жак Русо или немачки филозоф и заговорник културног национализма Јохан Готфрид фон Хердер (Herder). За Видовића ова два нововековна поимања нације су пре свега тумачења племенске, а не духовне заједнице чији су чланови свесни да јој по својој слободној вољи припадају.

Слично шкотском историчару Томасу Карлајлу(Carlyle), Видовић суштину националне историје види у ликовима[21], херојским типовима личности који одржавају континуитет српске повести, ти ликови су носиоци историјских појава јер усмеравају ток догађаја и истовремено као живи стубови аквадукта, који се протеже кроз прошлост, садашњост и будућност, омогућавају проток колективне свести за сво време трајања једног културно-историјског типа и менталитета народа. Мишљења смо да се модеран човек данашњице, постиндустријског доба и времена антијунака ипак може поистоветити са митским и историјским великим личностима. То се могло потврдити када је опстанак српског духовног национа био у опасности. Окупљање поводом прославе 600 година од Косовског боја на Газиместану (у близини Приштине) најбоље илуструје како се након слома комунистичке идеологије окупило око 1000000 људи, за њих још увек светом месту. Звона Пећке патријаршије, Високих Дечана, Девича. Грачанице, Црне реке, Бањске, Соколице и више десетина других манастира и цркава окупљају на службу и данас своје вернике.

Искушења наметнута од стране политичко-економских сила током процеса глобализације

Током 1999. год. 240000 Срба и другог неалбанског живља било је принуђено да напусти Косово и Метохију. Манастири, божури од камена, ипак ниси остали празни. Чувају их монаси и преостали верници у окружењу војничких кампањола и трупа КФОР-а. Демографска слика се одједном изменила. За Србе, Албанци су и даље национална мањина али и демографска већина у овом делу Србије, док Албанци своје малобројне српске суграђане одређују као националну мањину у својој самопроглашеној држави непризнатој од стране Уједињених нација.

19 Преузето из Недељковић 2016, 358-367.
20 Видовић 1989, 77.
21 Исто, 150.

Космет је нагло постао празан простор, егзистенцијални вакуум за Србе. У том бестежинском стању тешко је кретати се, јер је значење слободе изгубило „тежину“. Ходати као по туђем имању, и при том не осећати тежину, значи изгубити везу са земљом, попут Антеја који је тако страдао од Херакла. Маску Херакла у овој постмодерној трагичној представи носе моћници транснационалних елита (политичке, економске, војне) у процесу глобализације. У име мултикултурализма и толеранције, у име нове идеологије глобализма, настоји се укинути свака постојећа културна самобитност независне нације. Уназад две деценије се пише о крају историје. Глобалистички естаблишмент би као гумицом избрисао са географске карте сваку націју која не жели да растеже или мења своје границе, опирући се њиховој тврдој или мекој моћи. Дакле, појам слободе је изгубио своју „тежину“ јер је човек постепено лишаван одговорности према себи и другима. Надређене институције које се и данас увозе са Запада чине човека све више неслободним, тако да прозападне вредности онемогућавају грађанина неке државе периферије или полупериферије да самостално одлучује. Не губе само индивидуе контролу него и државе. Такав је случај и Републике Србије која истрајава у намери да поврати свој државни суверенитет на целој територији.

Ипак, упорно опстајање, упркос застрашивањима на Космету, јужно од Ибра, преображава обичног човека у витеза вере. Призренска богословија се 2011. год. из Ниша, након погрома 1999. год. поново вратила на своје старо место покрај Призренске Бистрице. Без обзира на опасности којом су изложени, професори и ђаци веронауке својим присуством вишеструко надокнађују одсуство оних који су прогнани из својих кућа и станова. Повратак богословије у Призрену представља нову борбу за „крст часни и слободу златну“. И са јужне и северне стране Ибра наставља се искушавање српске популације, које траје више од двадесет година, слично искушењу када се Исус нашао у пустињи у близини Јерусалима. Изоловани од своје сопствене домовине, Срби на Космету су живи пример како је вера постала чуло њиховог новог искушеничког постајања[22].

Закључак

У овом раду смо покушали да развијемо мисао да су светионици културе православни манастири и цркве, док су њихови светионичари храбро монаштво и свештенство. Настојали смо да докажемо да су витезови вере не само пророци Косовског завета већ и чувари светиња због којих је тај завет и дат. Међу њима нисмо правили разлику: витез вере, епски јунак, хајдук, монах, или данашњи заточени грађанин у енклавама на Косову и Метохији (јер је и он изабрао да остане и моли се у цркви и подноси жртве зарад небеског царства).

А да би се одржали као нови витезови вере, морали би најпре да будемо Христове штитоноше. Тако служећи, постали би истовремено и они који слушају и они који заповедају. Једино би тако чули свој унутрашњи глас и постали господари својих мисли (Бог нам је дао слободу избора и умеће да владамо собом), аутентични људи у служби Христа. Дакле, уколико истрајемо као христолике и истинољубиве личности, успели би и даље да одржавамо пламен у нашим вишевековним светионицима културе: Пећкој патријаршији, Високим Дечанима, Грачаници...

22 Kjerkegor 1990, 90.

Литература

Видовић, Жарко (1989): *Његош и Косовски завјет у новом вијеку*. Београд: Филип Вишњић.

Данилевски, Николај (1994): *Русија и Европа*. Београд: Службени лист СРЈ.

Миљанов, Марко (1967): *Живот и обичаји Арбанаса; Српски Хајдуци.* Титоград: Графички завод.

Недељковић, Славиша (2016): *Под опсадом Арбанаса*. Филозофски факултет Универзитета у Београду. Српске студије; књига VII, 358-367.

Нови Завет (2008). Ваљево: Глас цркве.

Његош,П.Петровић (1967): *Горски вијенац; Луча микрокозма*. Београд: Просвета.

Ранковић, Светолик (1968): *Горски Цар*. Београд: Нолит.

Busek, Erhard (2007): *Otvorena kapija ka Istoku*. Beograd: Clio

Kjerkegor, Seren (1990): *Filozofske mrvice*. Beograd: Grafos

Le Gof, Žak (2010): *Da li je Evropa stvorena u srednjem veku?*. Beograd: Clio.

Zoran Nedeljković

THE BEACONS OF CULTURE AND ITS KEEPERS ON THE SPIRITUAL FOUNDATIONS OF THE KOSOVO COVENANT

The author of this paper has made a historical overview of several battles on Kosovo. The military leaders of these battles fought in this area as if they were at the gate between the East and the West. The author makes a critical analysis of Vidovic's understanding of the Kosovo Covenant and the distinction between the concepts of the knight of faith and the epic hero, as well as offers an interpretation of Njegos's verses and Miljan's texts relevant to the significance of the Kosovo Covenant which are opposed to a modern understanding of the concept of nation. Orthodox monasteries throughout Kosmet were the beacons of Serbian Orthodox culture. The question arises of the identity of the keeper of the lighthouse: is it the knight of faith, the epic hero (or both in one heroic type of man) or an ordinary man who was able to muster his strength to remain in Kosovo and Metohija. The author is of the opinion that all of the above options are an expression of the will of a true believer, an authentic man, through whom his national character is reflected that rejects to renounce the Kosovo Covenant and his history, without which he would have no cultural identity which is characteristic of a free man who wishes not to become one of the fellah, in a country that has embraced postmodern colonization, alien culture and lifestyles without its own past and future.